

А. М. Ткаченко,
доктор економічних наук, професор
І. О. Казачков,
студент Запорізької державної інженерної академії

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ УКРАЇНИ ТА ЇЇ РЕГІОНІВ

Інвестиційна привабливість країни — один з найбільш важливих показників, що характеризує можливість стабільного економічного розвитку як окремих галузей народного господарства, так і економіки країни в цілому.

Останнім часом в Україні спостерігаються позитивні зміни в інвестиційних процесах. Темпи надходжень інвестицій в основний капітал випереджають динаміку росту ВВП та промислового виробництва, зростають обсяги довгострокових кредитів, спостерігається синхронне та динамічне зростання показників банківської системи [7, с. 13].

Про покращення інвестиційного клімату також свідчать позитивні зміни рейтингу України, які визначаються відомими рейтинговими агентствами, зокрема такими як «Moody's Investors Service, Inc», «Standard & Poog's Corporation» та іншими.

Рейтинг України, згідно версії міжнародної агенції Moody's, залишається незмінним з 10 листопада 2003 року (останнє підтвердження 28.03.2006), коли показники України щодо довгострокових боргових зобов'язань в іноземній та національній валютах покращились з B2 до B1, прогноз «стабільний», але при цьому є ризик несприятливих економічних умов. Тоді показники рейтингу України підвищились завдяки значному просуванню пенсійної реформи, податкової реформи, а також реформуванню сільськогосподарського сектору.

Рейтингова агенція «S&P» 11 травня 2005 року (останнє підтвердження рейтингу 30.08.2006) змінила кредитний рейтинг відносно довгострокових зобов'язань в іноземній валюті України з «B+» на «BB-», а довгостроковий кредитний рейтинг України — щодо зобов'язань у національній валюті з «B+» на «BB». Відповідно до шкали «S&P» кредитні рейтинги групи «BB» свідчать про те, що кредитна спроможність знаходиться поза межами небезпеки у короткостроковій перспективі, проте має більшу вразливість до впливу несприятливих змін у комерційних, фінансових та економічних умовах. Але потрібно зазначити, що країни-сусіди України значно випереджають її за рейтингом. Україна утримує свої позиції тільки завдяки високому потенціалу економічного зростання.

Загалом за оцінками міжнародних організацій,

рейтинговий статус нашої держави у світовій спільноті є невисоким. Основні інвестори зайняли позицію очікування стабільності і прийдуть на ринок після або під час проведення грамотної законодавчої політики, спрямованої на стабілізацію політичних та економічних процесів, які будуть передумовою зведення до мінімуму інвестиційних ризиків [3, с. 28].

Так Український незалежний центр політичних досліджень за сприяння Центру міжнародного приватного підприємництва спільно з Інститутом конкурентного суспільства в рамках проекту «Інформація для реформ» провів дослідження на тему «Інвестиційний клімат в Україні, проблеми та перспективи розвитку», за результатами якого було виділено такі основні негативні характеристики інвестиційного клімату в Україні:

- нерозвиненість інституцій, які сприяють залученню і впровадженню інвестицій в економіку країни;
- непрозорість та непередбачуваність поведінки держави;
- завищений рівень фіскальної активності держави;
- «зміна правил гри під час самої гри»;
- непослідовність державної політики щодо інвестора;
- слабкість судової системи, яка б могла відстоювати інтереси інвестора, кредитора;
- надзвичайно висока активність держави в питаннях перевірки та контролю за діяльністю інвестиційних компаній;
- невідповідність іноземних інвесторів для роботи в українському діловому середовищі;
- відсутність механізмів реалізації багатьох позицій законодавства, яке регламентує інвестиційну діяльність;
- неготовність судів та суддівського корпусу до розгляду справ з приводу захисту прав інвестора, корпоративного власника;
- низький рівень кваліфікації регіональних та місцевих чиновників у питаннях інвестиційної діяльності, невміння працювати з інвестором;
- менеджмент державних підприємств отримує особистий прибуток на етапі вкладання інвестицій, а не на етапі віддачі від інвестицій, тому для них головний — не результат, а процес інвестування, незалежно від його ефективності;

• низький рівень прямих іноземних інвестицій опосередковано пов'язаний з низьким рівнем внутрішніх інвестицій в економіку України [2, с. 123].

Наведені підсумки дослідження підтверджують, що в державі є нагальна потреба покращення інвестиційного клімату та поживлення виробництва за рахунок активізації інвестиційної діяльності.

Окрім того слід зазначити, що у «Програмі розвитку інвестиційної діяльності на 2002-2010 роки», затвердженій постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2001р. № 1801, стверджується, що темпи інвестицій «...почали випереджати темпи зростання валового внутрішнього продукту та промислового виробництва». Справді, у 2000 р. обсяги капіталовкладень та ВВП зросли порівняно з попереднім роком на 11,2 та 6% відповідно [4], проте обсяг інвестування все ж не перевищив і 25% рівня 1990 р. За таких незначних базових рівнях кожна копійка вкладень, порахована у відсотках, виглядає досить пристойно, але ж це створює лише оманливу видимість зростання інвестиційної активності.

Таким чином, хоча зовні в динаміці інвестиційний клімат та інвестиційна привабливість України покращуються, існує ціла низка проблем, що перешкоджають притоку іноземних інвестицій в нашу країну. Враховуючи низьку ефективність і культуру виробництва, застарілі устаткування та технології, високу собівартість продукції за низької якості, слабку конкурентоздатність вітчизняних товарів по відношенню до товарів світового рівня — вирішення інвестиційних проблем України повинно стати першочерговим завданням реформування економіки.

До всього вищезазначеного слід додати значні розбіжності в інвестиційній привабливості регіонів України, що спричиняє нерівномірність соціально-економічного розвитку міст та областей країни.

Аналіз інвестиційного клімату України в регіональному зрізі є принципово важливим, оскільки, по-перше, Україна має визнані науково-технологічні і промислові центри, і по-друге — для неї характерні диспропорції в природно-ресурсних потенціалах і рівнях економічного розвитку регіонів (областей). Масштабні іноземні інвестиції можуть або поглибити ці диспропорції, або нівелювати, якщо буде проводитись відповідна цілеспрямована інвестиційна політика [5, с. 157].

Правильне розміщення окремих підприємств і виробництв може сприяти підвищенню ефективності господарювання та економічному розвитку країни в цілому. Визначення рейтингу інвестиційної привабливості регіону — досить складне практичне завдання. Для його вирішення необхідно розробити коректні заходи, які б ураховували більшість критеріїв, що істотно впливають на показники рейтингу. Наповнення

моделі має здійснюватись на основі об'єктивної інформації. До основних критеріїв визначення рівня інвестиційної привабливості регіону належать:

- рівень економічного розвитку;
- рівень розвитку інфраструктури;
- розвиненість фінансової інфраструктури;
- наявність людських ресурсів;
- стан підприємництва та політика місцевої влади

[1, с. 47].

На базі вищезазначених критеріїв за рівнем інвестиційної привабливості всі регіони України можна поділити на 4 групи:

1) пріоритетної інвестиційної привабливості (Київ і Київська область, Дніпропетровська, Донецька, Харківська, Одеська області);

2) досить високої інвестиційної привабливості (АР Крим, Запорізька, Львівська, Полтавська області);

3) середньої інвестиційної привабливості (Вінницька, Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Луганська, Миколаївська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька області);

4) низької інвестиційної привабливості (Житомирська, Херсонська, Чернігівська області).

У столицю України вкладено кожен четвертий долар інвестицій країни (\$4,2 млрд.). Лише 12 українських міст залучили понад \$100 млн. іноземних інвестицій. Разом з тим, взагалі не знайомі з іноземними інвестиціями 22 з 176 міст нашої держави.

Іноземний капітал здебільшого направляється в міста-мільйонери, великі промислові центри на сході України, а також портові міста. Єдиним представником Західної України в переліку реципієнтів — сто-мільйонників є Львів (\$204 млн.), а з рекреаційних територій — Ялта (\$176 млн.).

Лідерами за питомими обсягами залучених прямих іноземних інвестицій є Армянськ (\$2881 в розрахунку на 1 жителя), Теплодар (\$2204), Комсомольськ (\$1582), Іллічівськ (\$1577), Красноперекоськ (\$1288), Кривий Ріг (\$1212), Ялта (\$1231) і Северодонецьк (\$1060). Такий розподіл інвестицій показує, що інвестиційний клімат певних українських регіонів, істотно відрізняється один від одного.

Завдяки проведеному «Інститутом Реформ» дослідженню щодо інвестиційного рейтингу регіонів і міст України іноземний інвестор одержує незамінний інструмент при виборі місця локалізації бізнесу в Україні, а також важливий інструмент для ухвалення рішень про розширення мережі філії.

За підсумками 2005 року лідером Інвестиційного рейтингу традиційно став Київ. Втім, слід зазначити, що перевага столиці над іншими регіонами з року в рік скорочується. У групу «лідерів» рейтингу по-

трапили Харківська, Дніпропетровська, Одеська й Донецька області, які демонструють зростання конкуренції між собою. Нижче в рейтинговій таблиці розмістилися Полтавщина, Київщина й АР Крим.

Уточнює картину регіонального розвитку рейтинг 176 міст, що був розрахований із двох позицій: привабливість міста як ринку збуту та привабливість міста для локалізації виробництва. При цьому з аналізу свідомо були виключені міста з населенням понад 800 тис. чоловік (Київ, Харків, Дніпропетровськ, Донецьк, Одеса, Запоріжжя, Львів) і Севастополь — через їхню істотну відмінність від інших міст України. Результати рейтингової оцінки міст показують, що виходячи із перевагами обласних центрів а також в порівнянні з їх розвинутою інфраструктурою й активним підприємництвом не можуть конкурувати інші міста України. Обласні центри були оцінені однаково високо, і як з погляду на «сприятливість» для інвестування у виробництво, так і з погляду ринку збуту [6, с. 36].

Таким чином, результати досліджень інвестиційних процесів в Україні дають змогу зробити наступні висновки:

1. На сьогодні наша країна має гостру потребу в зовнішньому фінансуванні, тому зволікання у вирішенні ключових економічних проблем погіршить конкурентоспроможність, кредитоспроможність та інвестиційну привабливість країни, що призведе до зниження рейтингів, які в свою чергу негативно вплинуть на іноземних інвесторів.

2. Надання будь-яких спеціальних законодавчих пільг для іноземних інвесторів в Україні з самого початку було, є, а також і надалі залишиться недоцільним, оскільки їх встановлення не призводить до збільшення припливу інвестиційних вкладів, а відміна не супроводжується зниженням інвестиційної активності. Для функціонування підприємництва, набагато більшого значення має загальний правовий клімат котрий на сьогодні слід розцінити як незадовільний — не тільки виходячи з браку пільг, а перш за все дотримання чинних правових норм як учасниками правовідносин, так є державними органами управління.

3. Основна маса урядових службовців не є підприємцями, промисловцями, аграріями, вони, природно, і як наслідок не завжди можуть розробити комплекс цілком скоординованих планів. Проте «Центр» у період роздержавлення, розподілу і перерозподілу власності не передає управління в «регіони», зберігаючи в цьому аспекті риси адміністративно-командної економіки, чим стримує їх розвиток.

Тому доцільно разом з керівництвом підприємств, підприємцями і фаховими спілками визначити конкретні цілі за галузями економіки, установити пріори-

тети, методи їхнього досягнення з розробкою законодавчих актів.

Не варто посилювати протекціонізм, але й не логічно виводити вітчизняного виробника з його технікою і технологією на конкурента з промислово розвинутих країн.

При розробці програм розвитку ефективно передбачати досягнення не тільки макроекономічних показників, а й враховувати, що економічні проблеми є і соціальними, і технічними, і політичними.

Більше ініціативи мають взяти на себе регіони, яким цілком під силу самостійно вирішити такі проблеми підвищення конкурентоспроможності й інвестиційної принадності:

- на базі вищих навчальних закладів Міністерства освіти і науки України створити наукові інноваційні центри для проведення досліджень і впровадження розробок на базі наявних регіональних потужностей;
- розробити і впровадити механізм виробництва в Україні високотехнологічних товарів, використовуючи з цією метою потужності підприємств колишнього ВПК, що простоюють;

- використовуючи досвід економічно розвинених країн, впровадити механізми об'єднання зусиль підприємств різноманітних форм власності для виробництва високотехнологічних товарів народного споживання і виробничо-господарського призначення.

Таким чином, вирішення інвестиційних проблем України криється у перенесенні центру ваги державної інвестиційної діяльності на регіональний рівень, при цьому ефективною формою реалізації проектів стає їх змішане фінансування.

Література

1. **Балацький О. Ф., Теліженко О. М., Соколов М. О.** Управління інвестиціями: Навчальний посібник. — 2-ге вид., перероб. і доп. — Суми: ВТД «Університетська книга», 2004. — 232 с.
2. **Борщ Л. М.** Інвестування: теорія і практика: Навч. посібник. — К.: Знання, 2005. — 470 с.
3. **Войнаренко М. А., Фурманюк О. М.** Економічна конкурентоспроможність та інвестиційна привабливість України // Економіст. — 2006. — № 12. — С. 25—28.
4. **Графічні** відображення деяких економічних та монетарних показників // Бюлетень НБУ. — 2001. — № 1. — С. 162.
5. **Губський Б. В.** Інвестиційні процеси в глобальному середовищі. — К.: Наук. думка, 1998. — 391 с.
6. **Левицький Р. Д.** Інвестиційна привабливість міст та регіонів України // Страхова справа. — 2006. — № 2. — С. 32—36.
7. **Скоромнюк М. О.** Неопределенность и риски в инвестиционных процессах // Финансы Украины. — 2003. — № 5. — С. 13—20.